

Rojat Aksoy, Barbülün Taş Bülbülleri: Êzîdîlik-Yaşam-Mimari

Aslıhan Ece PAKÖZ

Dr. Öğr. Üyesi, Mühendislik-Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü,
Mardin Artuklu Üniversitesi

Asistant Professor, Faculty of Engineering and Architecture, Department of Architecture
Mardin Artuklu University

aslihanecipakoz@artuklu.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-4806-077X>

Makale Bilgisi/Article Information

Makale Türü/Article Types: Kitap İncelemesi/ Book Review

Geliş Tarihi/ Received: 22 Ağustos 2024 / 22 August 2024

Kabul Tarihi/ Accepted: 12 Eylül 2024 / 12 September 2024

Yayın Tarihi/ Published: 31 Ekim 2024 / 31 October 2024

Yayın Sezonu/ Pub Date Season: Ekim / October

Atıf/ Cite as: Paköz, A. E. (2024). Rojat Aksoy, Barbülün Taş Bülbülleri: Êzîdîlik-Yaşam-Mimari. *International Journal of Mardin Studies*, 5 (2), 194-196. <https://doi.org/10.63046/ijms.1537251>

Paköz, A. E. (2024). Rojat Aksoy, The Stone Nightingales of Barbül: Êzîdîlik-Life-Architecture. *International Journal of Mardin Studies*, 5 (2), 194-196. <https://doi.org/10.63046/ijms.1537251>

İntihal/ Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi./ This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software

Yayıncı/ Published by: Mardin Artuklu Üniversitesi / Mardin Artuklu University

Telif Hakkı&Lisans/ Copyright&License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları [CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) lisansı altında yayımlanmaktadır./ Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the [CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

Rojat Aksoy, *Barbülün Taş Bülbülleri: Êzîdîlik-Yaşam-Mimari*, (Diyarbakır: TMMOB Mimarlar Odası Diyarbakır Şubesi, 2013, 120 sayfa, ISBN: 978-605-01-0452-3).

Ezidilerin dini inancı ve sosyal yaşantılarıyla ilgili tarihsel bilgi veren çalışmalar bulunmaktadır. Ancak "Ezidi evleri" ile ilgili bilgiler çok sınırlıdır. Ezidilerin Süryanilerle aynı ya da yakın köylerde yaşamaları sebebiyle Süryani evleri ile ilgili yapılan çalışmaların bir kısmının Ezidi evlerini de kapsadığı düşünülebilir. Ancak mekânlar her kültürde farklı kullanıldığından, bir evin fiziksel özelliklerini tanımlamanın o evde geçen yaşantıyı anlamak konusunda yeterli olmayacağı da akılda tutulmalıdır. Bu kapsamda Rojat Aksoy'un *Barbülün Taş Bülbülleri: Êzîdîlik-Yaşam-Mimari* isimli kitabı "kırsal mimari" alanında yapılan çalışmalara, "Ezidi evleri"ni de ekleyerek önemli bir katkı sunmuştur. Kitap, yazarın yüksek lisans tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır. *Güneydoğu Anadolu Bölgesi Diyarbakır, Mardin, Urfa, Batman Geleneksel Köy Evleri* isimli bu tez, 2009 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Tarihi ve Kuramı programında Doç. Dr. Gül Akdeniz danışmanlığında hazırlanmıştır. Tez kapsamında yazar Diyarbakır, Mardin, Şanlıurfa ve Batman illerinde toplam 35 köydeki evleri incelemiştir. Bu köylerin çoğunluğu, sadece Ezidilerin yaşadığı köyler olup geriye kalan köyler ise Ezidilerin, Müslümanlarla ya da Süryanilerle beraber yaşadığı köylerdir.

Ezidi evlerini belgelemeye çalışmanın çeşitli zorlukları bulunmaktadır. Bu zorluklar başta Ezidilerin nüfusunun azalması ve evlerini terk etmek zorunda kalmalarıyla ilgilidir. Türkiye'de çok az tanınan Ezidilerle ilgili tarihsel bilgiler vermek, Ezidilerden geriye kalan mimari mirasın ve Rojat Aksoy'un kitabının önemini daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Bu kapsamda yapılan araştırmayla ulaşılan kaynaklardan kısa tarihsel bilgilere verilecektir.

Irak, Suriye, İran, Ermenistan, Gürcistan ve Türkiye arasında bulunan bir bölgede yaşadığı bilinen Ezidilerden bugün ülkemizde yaşayanların sayısı oldukça azdır. Bu konuda Sabiha Banu Yalkut, *Melek Tavus'un Halkı Ezidiler* isimli kitabında Ezidilerin azalan nüfusu ile ilgili yerinde yaptığı gözlemlere dayanarak tarihsel bilgiler verir. Buna göre, 1979 yılında Midyat'ın nüfusunun çoğunluğunu Süryaniler oluşturmakta ve çevresinde pek çok Ezidi ve Süryani köyü bulunmaktadır. 1991 yılında ise Midyat göçün etkisiyle değişmiş ve bir Sünni yerleşim yerine dönüşmüştür. 2001 yılında ise Midyat'taki tüm Ezidi köyleri boştur (Yalkut, 2014, s. 25). Yüksek lisans ve doktora tezinde Ezidiler üzerine çalışan Birgül Açıkyıldız, 2015 yılında yayımlanan *Ezidiler: Bir Toplumun, Kültürün ve Dinin Tarihi* isimli kitabında Ezidilerin tarihi, dini inanışları ve zorunlu kaldıkları göçlerle ilgili bilgiler verir. Açıkyıldız, Ezidilerin tarih sahnesine ilk kez 12. yüzyılda, Kuzey Irak'ın Kürt dağlarında, içe kapalı bir toplum olarak çıkmış olduğunu belirtir. Başlangıçta Zerdüşlük de dâhil çeşitli kültürel ve dinî inanışların mirasçısı olan halk, daha sonra Sufi Şeyhi Adî'nin destekçisi ve müridi olmuştur. Böylece bağdaştırıcı ve kendine özgü bir dinî inanç sistemi geliştirmiştir. Melek Tavus'a (Tavûsî Melek) sevgilerinden dolayı zamanla Ezidiler 'şeytana tapanlar' olarak etiketlenmişlerdir. 13. yüzyıldan itibaren Ezidiler baskılara ve katliamlara maruz

kalmışlardır. Bunun sonucunda Ezidiler küçük ve ezilen, ama günümüze kadar inatla hayatta kalabilmiş bir topluluk olmuştur. Irak, Türkiye ve Suriye sınırındaki dağlık Sincar bölgesinde yaşayan Ezidilerin 3 Ağustos 2014 tarihinden itibaren DEAŞ (İŞİD) terör örgütünün saldırılarına maruz kalmalarıyla, dünyada ve ülkemizde unutulmuş olan adlarından yeniden söz edilmeye başlanmıştır (Açıkyıldız Şengül, 2015, s. 7-16). Bu saldırılardan kaçarak mülteci kamplarında yaşamaya başlayana Ezidilerle ilgili araştırma yapan Tuğba Yaşar, yüksek lisans tez çalışmasında Ezidilerin yaşadığı yerlerle ilgili güncel bilgiler vermektedir. Bu bilgilere göre, saldırılar sonrasında Türkiye'ye 30-32 bin civarında Ezidi gelmiş, bu Ezidilerin bir kısmı daha sonra geri dönmüş ya da Avrupa ülkelerine göç etmişlerdir. Türkiye'de kalan 23 bin Ezididen yaklaşık 20 bin kadarı Diyarbakır, Bismil, Çınar, Dicle, Ergani, Silvan, Batman, Siirt, Şırnak, Cizre, Viranşehir, Mardin'de kurulmuş olan kamplara yerleşmiş, geriye kalanlar ise Batman ve Midyat'ta bulunan eski Ezidi köylerindeki ve İdil gibi bazı ilçelerdeki evlere yerleştirilmiştir (Yaşar, 2019, s. 70). Ezidiler her ne kadar 1960'lerden itibaren ekonomik, dinî ve politik nedenlerden dolayı kendi köylerini terk edip başta Almanya olmak üzere Avrupa ülkelerine göç etmiş ve köyleri harabe hâle gelmiş olsa da çoğu Ezidinin kendi köyleriyle bağı hâlen devam etmektedir. Avrupa'daki Ezidiler özellikle 2000'lerden itibaren, vefat eden yakınlarını, onlar için kutsal olan anavatanlarındaki köylerine getirip defnetmişlerdir (Açıkyıldız, 2023, s. 32).

Bu bilgilerle birlikte, Ezidi mimarisıyla ilgili çalışmaların sınırlı olmasının sebepleri daha net görülebilir. Ezidi mimarisi yok olma riski altındadır. Bu sebeple olmalı, Rojat Aksoy kitabında edebî bir yazı dili kullanmayı seçmiştir. Bu yazı dili, kitabın adından başlayarak, alt başlıklarda ve içerikte görülebilmektedir. Kitabın adındaki "barbül" tavus kuşuna, tavus kuşunun göz adı verilen renkli tüyüne gönderme yapar. Yine kitabın adındaki "taş bülbüller" ifadesi ise yazarın terk edilmiş evlerin sahiplerinin sesini duymaya çalıştığını düşündürür. Bu düşünce alt başlıklarda ve içerikte daha net görülmektedir. Alt başlıklardan birkaçı "Kayıp Taşların Yankısı", "Kubbelerin Yalnızlık Şarkısı", "Taşların Hikayesi"dir. Bu başlıklar, Ezidi evlerindeki yaşamla ilgili gözlem yapılamadığının ancak mimari özellikleri değerlendirerek evlerde geçen yaşamla ilgili yorum yapılabileceğinin ipucunu verir. Bunu kitaptan bir alıntıyla örneklendirmek daha yararlı olur: "Keskin bir sadakat ve içgüdüsel bir yakarıyla hâlâ eski sahiplerini arayan, dokunaklı bir ürperti veren bütün bu sesler arasında gezinirken taşların sesine yaklaştıkça bir şarkının ağır ilerleyen melodisine, bir başka yerde ise bir yılan ışılgına, ısırın bir rüzgâra dönüşen, kayıp giden sonrada tümüyle kesintiye uğrayarak yankılanan bu sesler, belirsizliğe miras bırakılan büyük bir sessizliğin notalarına, oradan da yerini yeni bir acımasızlığa bırakarak, üstlerine çökmek üzere olan akşamın evlere düşen uzun gölgelerini büsbütün yalnızlığıyla gözler önüne seriyordu" (Aksoy, 2013, s. 19).

Yazılara eşlik eden fotoğraflar ise, önceden Ezidilerin yaşadığı ancak sonra boş kalan köyleri, evleri, odaları; duvarlardaki dumanın ya da artık yerinde olmayan eşyaların izlerini ve otlarla kaplı mezarlıkları göstermektedir. Bunun yanında kitabın

son kısmında yazar, yaptığı rölöve çalışmalarından evlerin örnek kat planlarına da yer vermiştir. Kat planları, evlerin fotoğraflarıyla birlikte incelendiğinde Ezidi evlerinin, tek katlı ya da iki katlı taş yapılar olduğu, bu yapıların avlulu ya da avlusuz olabildiği anlaşılmaktadır. Evlerin bir kısmı düz, bir kısmı ise eğimli arazide yer almaktadır. Eğimli arazide yer alan evlerin kimisinde alt kattaki odanın (Şikeft) duvarının bir kısmı zemindeki kayalardan geriye kalan kısmı ise taş duvardan oluşmaktadır. Evlerde tek bir oda (Runistin/Mevan) ya da bu odanın yanında daha küçük bir oda (Geçit/Hevan) bulunmaktadır. Fotoğraflarda kimi evlerin tavanının taş malzemeden yapılmış tonoz olduğu, kimi evlerin ise ahşap kirişlerle düz döşeme olarak yapıldığı görülmektedir. Yapıların üst örtüsü düz toprak damdır. Eve giriş kapısının yanında taştan yapılmış ocak (Tifık) bulunmaktadır. Avlulu evlerde kuyu bulunmaktadır. Kimi yapıların dış cephesinde taş üzerine tavus kuşu figürünün işlendiği görülmektedir. Kimi yapılarda ise tavus kuşu figürü iç mekânda, sıva yapılmış duvar üzerine kalem işi olarak yapılmıştır.

Sonuç olarak din, dil, ırk ayrımı olmadan tüm insanlığın ortak mirasını korumak, insanlık tarihini belgelemek anlamına gelmektedir. Ezidi evleri de tarihsel belgeler olarak değerlendirilmelidir. Rojat Aksoy'un yüksek lisans tez çalışmasından yararlanarak hazırladığı *Barbülün Taş Bülbülleri: Êzîdîlik-Yaşam-Mimari* isimli kitabı, Ezidilerden geriye kalan mimari mirası belgeleyen en kapsamlı çalışmadır. Özetle yazar kitabında, mekânların özelliklerini anlatırken sanatsal betimlemeler kullanarak konuya edebi bir perspektiften yaklaşarak bilgi vermektedir. Bu bilgiler, Ezidi evlerinin iç ve dış mekânlarının, mezarlıklarının fotoğrafları ve yazarın yaptığı rölöve çalışmalarından kat planları ile açıklanmaktadır.

Kaynakça

Açıkyıldız Şengül, B. (2015). Ezidiler: Bir toplumun, kültürün ve dinin tarihi, (Çev. Zülal Kılıç). Alfa.

Açıkyıldız, B. (2023). "Manifestation of the Yezidi Identity: Cemetery, Symbol, and Memory", *Iran and the Caucasus*, 27, 22-38. <https://doi.org/10.1163/1573384X-02701002>

Aksoy, R. (2009). Güneydoğu Anadolu Bölgesi Diyarbakır, Mardin, Urfa, Batman geleneksel köy evleri, [Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi] Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=CwVIqqBuz1VkysVpu eogAYVr9YJuKmlZ4wjfzHNn2Nqe9-OwizE4qbjDEB11CrMu>

Yalkut, S. B. (2014). Melek Tavus'un Halkı Ezidiler. Metis.

Yaşar, T. (2019). İki mülteci kampı: Çınar Fidanlık ve Viyana Mattersburg, [Yüksek Lisans Tezi, Mardin Artuklu Üniversitesi] Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=5XiSE4yCP_gmnukpMEp65Y6d8c5mDQARIGDPH2eLbHXaiKpQg0AdZxJpcEOxh6tH.

Dr. Öğr. Üyesi Aslıhan Ece Paköz,

Mardin Artuklu Üniversitesi, Mühendislik-Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü
aslihanecepakoz@artuklu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4806-077X.